

Косиця Ольга Олексіївна
кандидат юридичних наук,
старший оперуповноважений з ОВС
Головного оперативного управління
Державної фіскальної служби України

СУЧАСНИЙ СТАН АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Корупція як соціальне явище є невід'ємною частиною організованої злочинності, яка охоплює різні сфери службової діяльності. Так, безкарність посадовців всіх рівнів органів державної влади та управління призвела до формування корупційних зв'язків із ознаками організованості. Першим кроком щодо подолання наведеної тенденції стало прийняття та впровадження Антикорупційної стратегії на 2014-2017 роки.

Прийняття Антикорупційної стратегії на 2014-2017 роки вимагає від держави впровадження дієвого механізму антикорупційної політики шляхом створення інституцій із запобігання та протидії корупції виходячи з міжнародної практики. Створення Національного антикорупційного бюро України надасть дієвого інструментарію з попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, які вчиняють високопосадовці. Утворення Національного агентства з питань запобігання корупції закріплює орган, який покликаний здійснювати державну антикорупційну політику, в т.ч. формування державної програми із запобігання та протидії корупції.

Принятие Антикорупционной стратегии на 2014 2017 годы требует от государства внедрения действенного механизма антикоррупционной политики путем создания институтов по предупреждению и противодействию коррупции исходя из международной практики. Создание Национального антикоррупционного бюро Украины предоставит действенного инструментария по предупреждению, выявлению, пресечению, расследованию и раскрытию коррупционных правонарушений, совершают

чиновники. Образование Национального агентства по вопросам предотвращения коррупции закрепляет орган, который призван осуществлять государственную антикоррупционную политику, в т.ч. формирование государственной программы по предотвращению и противодействию коррупции.

Ключові слова: корупційне правопорушення; антикорупційна політика; викривач; Національне антикорупційне бюро України; Національного агентства з питань запобігання корупції.

Ключевые слова: коррупционное правонарушение; антикоррупционная политика; обличитель; Национальное антикоррупционное бюро Украины; Национального агентства по вопросам предотвращения коррупции.

14 жовтня 2014 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки», який покликаний визначити першочергові заходи із запобігання та протидії корупції, що повинні створити основу для подальшого проведення реформи у цій сфері [1]. Даний акт фактично є програмою запобігання та протидії корупції, який вперше прийнято у вигляді окремого закону [10, с. 43].

Безумовно, прийняття Антикорупційної стратегії покликано станом корупції в органах державної влади, в правоохоронних органах, та загалом в державі. Зокрема, за даними досліджень Індексу сприйняття корупції, що проводяться Transparency International, українці вважають свою державу однією з найбільш корумпованих у світі: у 2012 і 2013 роках держава займала 144 місце із 176 країн, а в 2014 – 142 із 175, в яких проводилися дослідження [2]. Також розробка Антикорупційної стратегії викликана відсутністю дієвого механізму запобігання та протидії корупції. А законодавчі акти, які змінювали один-одного, такі як Закон України «Про боротьбу з корупцією» [3], «Про відповідальність юридичних осіб за

вчинення корупційних правопорушень» [4], «Про засади запобігання та протидії корупції» [5], «Про засади запобігання і протидії корупції» [6] та ряд інших нормативно-правових актів, не давали бажаного результату.

Стан наукової розробки. Питанням, пов'язаним дослідженням законодавства про запобігання та протидію корупції приділялася увага значної кількості практиків і науковців, зокрема таких як: Д.В. Гвоздецький, О.М. Джужа, О.О. Дудоров, М.І. Камлик, С.Ф. Константинов, М.В. Корнієнко, М.І. Мельник, М.А. Погорецький, М.С. Серьогін, Є.Д. Скулиш, В.Д. Сущенко, проте враховуючи прийняття Антикорупційної стратегії, антикорупційне законодавство потребує аналізу та осмислення.

Поряд з цим, прийняття нових норм вимагають наукового осмислення та практичного впровадження закріплених положень. І як справедливо відмічає С.Г. Потапов [7], неефективність втілення законодавчої бази в правозастосовну практику зумовлена невірно вибраною ідеологією боротьби з цим антисоціальним явищем як корупція.

Основний зміст. Запобігання та протидія корупції, як кримінальної так і адміністративної, завжди перебувають під пильною увагою держави. З цього приводу науковці [8], зазначають, що на сьогодні, завдання боротьби з корупцією розглядаються як загальнодержавні та пріоритетні. Боротьба з корупцією вже вийшла з формальних меж, стала предметом постійної уваги керівництва держави, громадських організацій [8, с. 134].

В Україні корупція є однією з проблем, яка вимагає невідкладного розв'язання. Вона становить значну загрозу для демократії, реалізації принципу верховенства права і закону, соціального прогресу, національної безпеки, становлення громадянського суспільства. Тому створення дієвої системи запобігання корупції, розробки і впровадження комплексу організаційно-правових заходів для протидії цьому явищу, виявлення та подолання її соціальних передумов і наслідків має стати одним із пріоритетів держави [7]. А формування правового механізму протидії корупції – гостра соціальна необхідність, зумовлена об'єктивними та суб'єктивними

факторами суспільного розвитку країни [12, с. 243]. На це також наголошують й інші науковці, зокрема, за час незалежності в нашій державі так і не вдалося забезпечення створення дієвої системи протидії корупції. Несистемні реорганізації правоохоронних органів не дали бажаного результату. Тому сьогодні як ніколи гостро постало питання створення окремої, потужної і головне дійсно належної антикорупційної інституції [11, с. 54].

З цією метою Урядом України, враховуючи міжнародні стандарти з питань запобігання та протидії корупції, на національному рівні розроблялися антикорупційні закони, які відповідатимуть рекомендаціям п. 1 статі 5 Конвенції ООН проти корупції держави [9], а саме: кожна Держава-учасниця, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, розробляє й здійснює або проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності.

Відповідно до Конвенції ООН проти корупції передбачає наявність двох типів антикорупційних інституцій: орган або органи, що запобігають корупції; орган або органи, які спеціалізуються на протидії корупції [9]. Аналогічні положення закріплені Радою Європи, зокрема, пропонується членам Ради та іншим державам створити спеціалізовані органи по боротьбі з корупцією [14].

Враховуючи наведені особливості, сьогодні в Україні створюється принципово новий механізм боротьби з корупцією. Вперше за історію незалежності одночасно мають запровадити дві нові інституції спрямовані на запобігання і протидію корупційних правопорушень саме у вищих ешелонах влади. А так звану «побутовою» корупцією, як і раніше, будуть займатися одразу декілька суб'єктів протидії корупції [11, с. 54]. Запровадження таких реформ здійснено на основі аналізу міжнародного досвіду діяльності органів по запобіганню та протидії корупції в державах із низьким рівнем корупції.

Передусім, важливим кроком державної антикорупційної політики є прийняття Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» [1], яким визначено пріоритети державної антикорупційної політики до 2018 року, реалізація яких створить основу для подальших реформ у цій сфері, зокрема дасть змогу усунути одну з основних причин незадовільного стану справ у сфері антикорупційної політики в Україні, якою є фрагментарність і недосконалість законодавчої та інституційної антикорупційної інфраструктури [18].

Прийняття вказаного Закону слугувало наявністю кількох органів, які наділені повноваження формування та реалізації антикорупційної політики, проте такий розподіл функцій формування та реалізації антикорупційної політики між органами з різним правовим статусом та обсягом повноважень не відповідав міжнародним стандартам щодо органів, уповноважених на її формування та реалізацію, ні за критеріями спеціалізації, ні за критеріями незалежності [1]. Фактично, на підрозділи, які були уповноважені на формування та реалізацію антикорупційної політики (такі як, Національний антикорупційний комітет, Міністерство юстиції України, Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики), покладалися повноваження здійснювати антикорупційну політику, яка носила рекомендаційний характер.

Крім того, як зазначається в Законі [1], низку функцій у сфері антикорупційної політики взагалі не реалізовано жодним органом держави, зокрема проведення на постійній основі оцінки стану справ з корупцією, моніторингу реалізації державної антикорупційної політики, формування світогляду несприйняття корупції.

Окремої уваги заслуговує створення органу, сферою діяльності якого буде запобігання корупції. Даний орган утворюється відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» [15], ним є Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) як центральний

орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. А також визначає засади формування, моніторингу, координації впровадження антикорупційної політики, залучення інститутів та організацій громадянського суспільства, представників бізнесу до цих процесів, регулює превентивну діяльність державного механізму, спрямовану на усунення можливостей та стимулів для корупційної поведінки як у публічному, так і приватному секторах, а також передбачає утворення Національного агентства з питань запобігання корупції як ключового елемента інституційного забезпечення державної антикорупційної політики [18].

Під час аналізу повноважень Національного агентства (ст. 11 [15]), нами визначено, що законодавець вперше на законодавчому рівні закріпив повноваження окремого державного органу системно проводити аналіз антикорупційної політики в державі та здійснювати заходи із запобігання корупції. Так, основними з них є: проведення аналізу стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції; розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії; формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань; організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції; координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції; здійснення співпраці із особами, які добросовісно повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону «Про запобігання корупції» (викривачі), вжиття заходів щодо їх правового та іншого захисту, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їх прав, у зв'язку з таким інформуванням; залучення

громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики; координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики, співпраця з державними органами, неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції тощо.

Як бачимо Законом [15], закріплено повноваження державного органу виявляти причини вчинення корупційних діянь шляхом аналізу стану запобігання та протидії корупції, здійснення моніторингу, надання роз'яснень і проведення медичного забезпечення тощо. Наведені аспекти, на нашу думку, є необхідною та ефективною умовою в подоланні корупції.

З метою виконання своїх повноважень, у ст. 12 Закону [15] закріплено права Національного агентства, основними з яких є: одержання в установленому законом порядку інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань; мати прямий доступ до інформаційних баз; отримувати заяви фізичних та юридичних осіб про порушення вимог Закону «Про запобігання корупції», проводити за власною ініціативою перевірку можливих фактів порушення вимог Закону «Про запобігання корупції»; отримувати від осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, письмові пояснення з приводу обставин, що можуть свідчити про порушення правил етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених Законом «Про запобігання корупції», щодо достовірності відомостей, зазначених у деклараціях осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; затверджувати методологію оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, проводити аналіз антикорупційних програм органів влади та надавати обов'язкові для розгляду пропозиції до таких програм; ініціювати проведення службового розслідування, вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, надсилати до інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії

корупції матеріали, що свідчать про факти таких правопорушень; складати протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції Національного агентства, застосовувати передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення тощо.

З урахуванням цього, КМ України заплановано виконання заходів з: забезпечення укладення договорів про забезпечення доступу Національного агентства до інформаційних баз даних державних органів, органів влади, органів місцевого самоврядування та забезпечення прямого доступу до них; організація проходження стажування, навчальних візитів працівників апарату Національного агентства до антикорупційних органів іноземних держав та візитів іноземних фахівців; затвердження методичних рекомендацій для використання в роботі уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) тощо [18].

Окремо, на думку автора, потрібно розглянути інститут викривачів, який на думку В. Гводецького є вкрай важливим в питаннях запобігання корупційних правопорушень [16, с. 10]. Так, відповідно до повноважень, Національне агентство здійснює співпрацю із особами, які добросовісно повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону «Про запобігання корупції» (викривачі), вжиття заходів щодо їх правового та іншого захисту, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їх прав, у зв'язку з таким інформуванням. З метою запровадження даного інституту КМ України здійснено перші кроки, зокрема, заплановано заходи щодо: створення спеціального розділу на офіційному веб-сайті Національного агентства; підготовки методичних рекомендацій щодо організації роботи із повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами; забезпечення можливості для внесення повідомлень про корупцію, зокрема через спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку; організації проведення тренінгів для уповноважених підрозділів

(уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції щодо організації роботи з повідомленнями викривачів про корупцію; проведення інформаційних кампаній з метою розширення практики внесення викривачами повідомлень про корупцію; проведення дослідження щодо можливого заохочення внесення повідомлень про корупцію, посилення захисту викривачів та підготовка пропозиції [18].

Під час аналізу положень, які закріплюють особливості використання інформації від викривачів (розділ VIII), можна стверджувати про «упущення» деяких положення, які будуть виникати під час використання інформації від викривача. Зокрема, у випадках якщо викривач заперечує необхідність розголошення своїх даних, відомості щодо його особистості складаються із зашифруванням. Тому з метою урегулювання наведеного положення, доцільно закріпити зміни до ч. 3 ст. 53 доповнивши абз. 3 такого змісту: «З метою забезпечення захисту викривача або члена його сім'ї, на вимогу викривача повідомлення про корупційне правопорушення складається із зашифруванням його даних або анонімно із зазначенням відомостей про факт корупційного правопорушення та особи причетної до нього».

Також Закон [15] закріплює основоположні принципи запобігання та протидії корупції, а саме формування щорічних звітів щодо стану корупції в країні, на основі якого формується державна антикорупційної програми.

Наступним важливим кроком на шляху становлення інституції протидії корупції є прийняття Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» [16]. Даними Законом створено Національне антикорупційне бюро України (далі – Національне бюро) – державного правоохоронного органу, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових, зокрема, протидія кримінальним корупційним правопорушенням вчинених вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці (ст. 1).

Правовий аналіз норм Закону [16] дає право стверджувати, що Національне бюро є самостійним правоохоронним органом, який має право здійснювати оперативно-розшукові заходи, досудове розслідування, співробітництво з фізичними особами, у т.ч. на договірних засадах, забезпечувати відшкодування заподіяної шкоди, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. Саме створення окремого підрозділу, який здійснюватиме виявлення майна, що може бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації, є, на нашу думку, новим та необхідним кроком, оскільки дотепер правоохоронні органи фактично не проводили роботу в даному напрямку.

У міжнародній практиці протидії корупції є безліч підходів, як успішних, так і невдалих. Одні забезпечені великим обсягом і спектром ресурсів, інші розраховані на умови, при яких ресурси є обмеженими. У першому випадку може бути створений окремий, наділений розширеними повноваженнями державний орган з протидії корупції, відповідальний за формування антикорупційної політики держави, виконання правоохоронних функцій, співпрацю зі структурами громадянського суспільства [12, с. 245].

Формування нової антикорупційної стратегії та запровадження нових державних органів із запобігання та протидії корупції (Національного агентства та Національне бюро) закріпило такі функції як: виявлення причин корупційних дій; моніторинг антикорупційної політики; надання методичної допомоги та роз'яснень щодо застосування антикорупційного законодавства; налагодження співпраці з громадськістю; формування антикорупційної стратегії державних органів; виявлення, попередження та протидію корупційним діянням, які вчиняються високопосадовцями.

Створення державних інститутів з протидії корупції вельми важливо для розробки відповідних реформ та координації діяльності по вертикалі. Разом з тим, функціонування цих інститутів саме по собі не означає проведення реформ в інших органах влади. У зв'язку з цим необхідно залучення в зазначену роботу різних інститутів влади, де ці реформи мають

бути впроваджені [13]. З урахуванням цього, Кабінетом Міністрів України розроблено Державну програму щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки [18]. Важливою складовою, на нашу думку, даної Програми є закріплення завдань та заходів, які покладаються на органи державної влади з питань антикорупційної політики, строки їх виконання та виконавці, деякі з них зазначалися нами вище.

Певною мірою дискусійними є закріплення плану заходів щодо діяльності Державного бюро розслідувань (уповноваженого здійснювати виявлення та розслідування корупційних злочинів (крім тих, що віднесені до компетенції Національного антикорупційного бюро), у сфері протидії організованій злочинності, ведення досудових розслідувань злочинів у зазначених сферах, а також досудового розслідування особливо тяжких злочинів та злочинів, вчинених працівниками органів правопорядку)». Оскільки, на нашу думку, створення Державного бюро розслідувань повинно прийматися в комплексі з прийняттям законів «Про Національну поліцію», «Про органи внутрішніх справ» та реформування органів прокуратури в цілому.

Поряд з цим, з метою виконання поставлених завдань, на міжвідомчому рівні необхідно прийняти основи співробітництва Національного агентства, Національного бюро з іншими правоохоронними (спеціальними підрозділами МВС України, СБ України, ГП України) та державними органами з питань виявлення, запобігання та протидії корупції.

Утворення окремих інститутів із запобігання та протидії корупції ефективно функціонує у розвинутих країнах світу з низьким рівнем корупції. В зв'язку з цим, постає необхідність виконання запланованих заходів Програмою [18] у вивченні міжнародного досвіду діяльності антикорупційних органів із залученням фахівців з метою формування законодавства з запобігання та протидії даному явищу, визначення шляхів сфери діяльності Національного агентства та Національного бюро, налагодження механізму

взаємодії правоохоронних та державних органів щодо антикорупційної діяльності.

Загалом, враховуючи завдання, які визначені антикорупційною стратегією, створює сприятливий механізм запобігання, попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень. Втім, досягнення даних цілей вимагає від законодавця та державних органів опрацювання антикорупційного законодавства та на міжвідомчому й відомчому рівнях розмежувати повноваження правоохоронних і контролюючих органів з виокремленням специфічних функцій, притаманних лише цим органам, з метою налагодження цілісної державної стратегії запобігання корупції.

Список використаних джерел

1. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України від 14 жовт. 2014 р. // Відомості Верховної Ради. – 2014. - № 46. - Ст. 2047.
2. Індекс корупції в Україні : Transparency International. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ti-ukraine.org/>
3. Про боротьбу з корупцією : Закон України від 5 жовт. 1995 р. № 396/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 34. - Ст. 266.
4. Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень : Закон України від 11 черв. 2009 р. № 1507-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. - № 45. - Ст. 692.
5. Про засади запобігання та протидії корупції : Закон України від 11 черв. 2009 р. № 1506-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. - № 45. - Ст. 691.
6. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 7 квіт. 2011 року № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. - № 40. - Ст. 404.
7. Потапов С.Г. Стан і перспективи організаційно-правового забезпечення протидії та запобігання корупції в Україні / С.Г. Потапов // Міністерство соціальної політики України : Інформаційні матеріали від 18 жовтня 2010 [Електр. ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article%3Bjsessionid=8FF1193605DCB2D0798EBB58868D7148?art_id=115275&cat_id=121417.
8. Серьогін С. М. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади / С. М. Серьогін, С.С. Серьогін // Публічне

управління теорія і практика : Держава і суспільство [Електронний ресурс]. – Х., : Вид-во «ДокНаукДержУпр», 2010. - № 1/2010. - С. 134-140.

9. Конвенції ООН проти корупції держави від 11 жовт. 2003 (Ратифікація від 18.10.2006) // Відомості ВРУ від 07.12.2007. - 2007. - № 49. - Ст. 2048.

10. Гега П.Т. Реалії протидії корупції в Україні / П.Т. Гега // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журнал. — 2014. - № 2 (33). – С. 40-44.

11. Опак К.М. До питання інституційного вдосконалення протидії корупції в Україні: міжнародний досвід / К.М. Опаки // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журнал. — 2014. - № 2 (33). – С. 54-58.

12. Єсімов С.С. Удосконалення адміністративно-правового регулювання протидії корупції в Україні / С.С. Єсімов // Митна справа: науково-аналітичний журнал. – 2014. - № 1 (91). – Ч. 2. – Кн. 1. – С. 242-248.

13. Чистов А.А. Адміністративно-правовое регулирование противодействия коррупции в федеральных органах исполнительной власти в современных условиях: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / А.А. Чистов. – М., 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dissercat.com/content/administrativnopravovoe-regulirovanie-protivodeistviya-korrupsii-v-federalnykh-organakh-is#ixzz2qgpVuBar>.

14. Кримінальна конвенція по боротьбі з корупцією : Міжнародний документ від 27.01.1999 № ETS173 // Відомості Верховної Ради України офіційне видання від 30.11.2007. - 2007. - № 47, / 47-48 - Ст. 2028.

15. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. - № 49. - Ст. 2056.

16. Гвоздецький В. Протидія «епідемії» corrumpere / В. Гвоздецький // Моменти [дод. до газети МВС України «Іменем Закону»]. – 2105. - № 4 (5962). – С. 10-11.

17. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2014 р. // Відомості Верховної Ради. – 2014. - № 47. - Ст. 2051.

18. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки : Постанова КМ України від 29 квітня 2015 р. № 265.

Косиця О.О. Сучасний стан антикорупційної політики в Україні / О. О. Косиця // Науково-практичний журнал Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2015. – Вип. 1(34). – С.53-57.